

X
ERN. HENR. OELRICHS

HANNOVERANI

DE EO

1788, 6

QVOD IVSTVM

EST CIRCA

EMIGRATIONEM

CIVIVM GERMANIAE

COMMENTATIO

QVAE

IN CONCERTATIONE CIVIVM

ACADEMIAE

GEORGIAE AVGVSTAE

IV IVNII MDCCLXXXVIII

AB

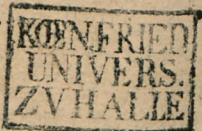
INCLYTO ICTORVM ORDINE

AD PRAEMIVM ACCESSISSE,

PRONVNCIATA EST.

Nos patriae fines et dulcia loquimur arva.

VIRG.

H A L A E

LITTERIS FRIDER. WILHELMI HVNDTII.

MEMORANDUM
OF
THE
COMMISSIONERS
OF THE
GENERAL LAND OFFICE
IN
RESPONSE TO A
RESOLUTION OF THE
HOUSE OF COMMONS
PASSED IN
MAY 1846
RELATIVE TO
THE
LAND TAX
IN
SCOTLAND

V
GEN
D. I
RENIS
MARC
TIMO,
DINAR
STVD

VIRO PERILLVSTRI
GENTIS NOSTRAE SENIORI

SVMME REVERENDO

D. IO. CAR. CONR.
OELRICHS

COMITI CAESAREO PALATINO

RENISSIMORVM. S. R. L. PRINCIPVM DVCIS BIPONT
MARCH. BADENS. CONSILIARIO LEGATIONVM
TIMO, ATQVE IN AVLA REGIA BORVSS. ORATORI
DINARIO, VARIIS SCIENTIARVM SOCIETATIBVS
ADSCRIPTO,

HASCE

STVDIORVM SVORVM PRIMITIAS.

D. D. D.

VIRI PERHILVETRI
IN TIS NOSTRATISSIONI

GYMNE BEVRENDI

TO. CAR. GONR.
OELRICHS

COMIT. CESSATO VESTING

MISSIORUM IN TIS NOSTRATISSIONI
ACCH. TASSUM. GONR. CAR. GONR.
ACCH. TASSUM. GONR. CAR. GONR.
ACCH. TASSUM. GONR. CAR. GONR.

HABEE

ADIORVM STORVM PRIMITIAE

G. D. D.

CONSPECTVS.

I. De Iure emigrandi Sect. I.

- 1) Generalia quaedam de emigratione §. 1.
- 2) Specialia.
  - A) Regula generalis ratione liberarum personarum in Germania definitur §. 2.
  - a) Quatenus libertas emigrandi salute publica iubente tolli possit, perquiritur.
    - α) intuitu omnium civium §. 3.
    - β) intuitu singulorum §. 4.
  - b) Casus excepti proponuntur, in quibus emigrandi facultas nullatenus restringi potest §. 5.
  - B) Ius emigrandi hominum propriorum determinatur §. 6.

II. De obligationibus et oneribus emigrantibus, inunctis, Sect. II.

- 1) De reservatione vel abdicatione juris civitatis, et quae huic inhaerere solent promissiones §. 7.
- 2) De censu emigrationis, cujus,

A) Desi-

A) Definitio et distinctio a detractu hereditario ponitur; origines a Iure Romano et pontificio titae, nec non a Leysero allatae, refelluntur.

B) Origines aliae afferuntur §. 9.

C) Historia gabellae emigrationis in territoria imducti. §. 10.

D) Indoles et forma census hujus, tanquam regalis, plerisque territoriis obtinens.

α) Quibusnam competat jus censum illum gendi. §. 11.

β) A quibus personis praestandus sit? §. 12.

γ) Intuitu quorum bonorum? §. 13.

δ) Immunitates a censu emigrationis. §. 13.

ε) Quantitas et modus deducendi. §. 15.

ι) Remedia juris ad illum consequendum contentia §. 16.

κ) Pacta exercitium juris detractus restringentia §. 17.

---

stario p
tificio p
tur.

oria in

regal

illum

s. 12.

s. 13.

s.

um con

tringe

10

Inter omnia commoda, quae legum constans et perpetua norma hominibus in republica constitutis praebet, primum illud potissimumque quilibet sentiat, ut quot, qualia, quantaque sint libertatis naturalis jura, nemini civium neganda, quantisque commodis, reipublicae singulorumque salus carere jubeat, certo foedere definiatur, ita ut nec illa ordinata et ab omnibus partibus perfecta dici possit respublica, in qua principis et subditorum jura, tum unius arbitrio, tum aerae popularis vicissitudinibus sunt subiecta. Certe quidem in iis, quae naturali ratione firmata, omnes confitentur, in leges pacto constitutas, non sollicitè inquirentur, in controversis vero et dubiis, divinum plane opus leges ponere, operae pretium saltem, postas requirere, indagare, et perpendere mihi videtur. Sic jurium naturalium sectatores in multis quaestionibus, in primis vero in celebri illa, de jure emigrandi subditorum, saepe varie sentientes videmus, ut proqualibet hujus quaestionis decisione, doctissimorum virorum magna nomina ferri possint. Quid vero gravius, quid cujuslibet generis perquisitione magis dignum, quam illa quaestio-
num

num quis, civilis alicujus societatis membrum se profectus, soli injurias, principisque simul tyrannidem ferre sese obstringat, neque illis, tanquam calamitatibus physicis, se eripere, hanc vero tanquam hostem in se ruentis impetum, fugere possit?

Quo causae pondere motus, Istorum in America Georgia Augusta inclutus Ordo, hanc disquisitionem proposuit civibus suis quaestionem; nempe.

„Ex moribus Germanorum, jure communibusque imperii exponere; utrum civi S. R. I. inter alias terras oras, vel civi certi territorii Germaniae in alio territorio emigrare fas sit, et an et quatenus facultas emigrandi ratione personarum aut bonorum cumscripta sit.

SECTIO I. §. I.

Emigratio voluntaria, de qua hic agendum est dissolutio jurium et obligationum, a domicilio dependentium, per discessionem voluntariam a civitatis territorio, nullo revertendi animo susceptam. Quae in eadem emigratione in sensu generali acceptam, semper civitatis jus simul cum juribus et obligationibus domicilio certo adjunctis, tolluntur, verum illo recepto, omnibus frui civium privilegiis juribusque, praesertim licebat. Antiquitus enim, quum potentissimae urbes amplissimis pleraeque privilegiis, ab imperatoribus condonatae essent, cives domicilium transferentes facile impetraverunt, ut pro certa pecunia am-

tim solvenda, et sub obligatione ad urbis tempore belli
 defensionem, reservato civitatis jure, tum privilegiis
 relinquendae civitatis, tum ejusdem legibus judiciis
 ac defensione in posterum quoque uterentur. Quam-
 vis vero, deminutis urbium opibus viribusque, tanta
 Voburgérorum privilegia magis magisque principis
 territorialis potentia circumferberentur, non tamen
 omnes omnino causae excidebant, cur jus civitatis re-
 servare conveniret. Immobilium enim bonorum pos-
 sessio, quae omnibus, praeter civibus plerumque de-
 negatur a), aut commercia vel alia negotia in urbe ex-
 ercenda, magnae gravesque ad retinendum jus civita-
 tis causae remanebant. Neque solum in civitatibus
 adhuc occurrit, ut emigrantes civium jura sibi reserva-
 re queant, verum idem illud in quibusdam territoriis
 non minus obtinet. b) Emigratio itaque fit, vel reten-
 to jure civitatis, vel eodem abdicato. Quae vero
 de emigratione generatim afferuntur, quamlibet domi-
 cillii mutationem, tam incolae, quam civis, tangunt.

§. 2.

a) Ita fere in omnibus civitatibus olim obtinuit et plerum-
 que adhuc servatur, ut nemo praedium civicum acqui-
 rere possit, nisi civis ipse esset. Ius statut. Stadense part.
 I. art. I. §. 9. Utmann Stat. Cellense tit 9. §. ult. Stat.
 Verdense. stat. 14. Pufendorf observat. T I. in app. p. 82.

b) Sic in Wurtembergia 1732. promulgatam est edictum.
 Daß die Beamten den emigrirenden Bauern andeuten
 sollten, daß sie, wosern sie sich ihr Bürgerrecht nicht aus-
 drücklich vorbehielten, sie sich desselben künftighin nicht
 mehr zu gaudiren, sondern als extranei anzusehn seyn
 würden.

In patria nostra, aquisitissimis gaudente legibus, antiquissimis temporibus, naturalis libertatis illius vestigium deprehendimus, ut cuilibet domicilium mutandi libera sit potestas, neque ad solum natale, neque ad illius civitatis, qua conventionem receptus est territorium civis adstringeretur. Ea vero libertas omnium Germaniae civium communis ita indubitata quae censetur, ut ne ullam quidem memoriam e) sublatam plura exempla restrictae d) etiam antiquissimis temporibus invenieris. Neque enim majorum nostrorum erat, paterna rura, ad solum natale adstricti, coacti sedire, quo armorum strepitus eos vocabat, devicti victoriam desperantibus salutem ferentes e). Ad hoc autem emigrandi jus in Germania cuilibet libero civi competens, probandum; provooco ad statuta legesque provinciales emigrationem licitam, aut expresse decernentes f), aut tacite, censum aliquem praestandum

e) Moser von der Landeshoheit in Ansehung der Untertanen und Vermögens cap. 22. §. 3.

d) Apud Longobardos, Germanicis certe moribus utentes libero homini non fuit potestas intra regni dominium cum fata sua alio migrandi, nisi ei data fuisset licentia a rege. Leges Longob. lib. 3. tit. 14.

e) Tacitus de moribus German. cap. 14. Morum horum reliquias in legibus nostris invenies in R. I. de A. 1572 §. 4. et Cap. Caes. Joseph art. 15.

f) Stat. civit. Lauenburg art. 2. Stat. Osterodensia art. XII. ap. Pufendorf observat. tom. III. p. 284. app. et c. II. app. p. 233. Antiquissima Stat. Sufatensia vers 40 et 41.

emigrantibus injungentes g). Ex quibus etsi non argumentum aliquod pro omnibus Germanici imperii civibus

ap. Haebelin in analectis medii aevi p. 513. Iuramentum commune civium Argentoratensium ap. Schilter in annotat ad Koenigskoven Elsaß und Straßburgische Chronick p. 1096. Sigismundi Freiheitsbrief für die Stadt Woerthen wegen des freyen Zugs de A. 1418. vbi declarat Vollen unsern, und des Reichs lieben Getreuen ihren freyen Zug bestärigt haben, und meinen, und wollen, daß sie den gleich andern unsern und des heiligen Reichs Stät, ten haben etc. ap. Lünig. N. A. p. 13. p. 411. Iuramentum commune civium urbis Themar. ap. Kreyßig Weiß träge zur Sächsischen Historie t. 4. p. 280. Stat. civit. Held. burg. ap. Eund. t. 4. p. 213. Herzoglich Lauenburgische Resolution wegen der gravaminum des Landes Hadeln de A. 1620. §. 11. ap. Moser. l. c. cap. 22. §. 24. Chur- braunschweigisches Privilegium für Neuanbauende de A. 1718. §. 10. ap. Eundem l. c. Idem obtinet privilegiis Pomeraniae citerioris d. A. 1651. Ibidem. l. c. §. 27. Transactio publica Wurtenbergica de A. 1770. ad class. I. grav. 9. §. 2. ap. Eund. l. c. §. 28.

g) Ordinatio politiae Magdeb. de A. 1688. cap. 56. §. 1. Ordinatio Polit. Halberstad. §. 4. Ord. provincialis Palatina tit. 7. Statut. Coburg. art. III. ap. Kreyßig t. I. p. 354. Stat. Wafungens. ap. Eund. t. I. p. 413. Ordinatio Schleusing. art. 54. ibidem t. II. p. 270. seq. Verordnung des Hadlerischen Landgerichts tit. 15. ap. Pufendorf l. c. t. I. app. p. 33. Statuta Kedingensia tit. 30. ap. Eund. l. c. p. 161. Churbraunschweigische Verordnung, Calenberg, Grubenhagen und die dazu gehörigen Graf- und Herrschaften betreffend de A. 1708. d. 18. Mart., quae A. 1732. extensa ad: ducatum Bremensem et principatum Verdensen, quam habet Moser l. c. c. 23. §. 13. et quoque Königlich Dänis

vibus depromi possit, observandum tamen, statutorum
 juriumque provincialium multorum consensum, non
 solum unum idemque jus specialibus pluribus rebus
 publicis commune fuisse, significare, verum etiam pro
 patrii juris indole, generalem quandam observantiam
 asserere. At neque omnino jura per Germaniam rati-
 quam communia agnita, ea quae ex consensu jurium
 particularium conjicimus, infirmant; quid? Quod po-
 tius eadem indigent. Etenim in nemesi Carolina h)
 inter poenas furti secundi parvi confinatio sive obliga-
 tio in poenam a iudice imposita, manendi in loco
 delicti commissi, refertur. Quid vero si fur in loco
 domicilii delictum commisit? Nonne delirantem cre-
 deres legislatorem, poenae nomine injungentem, ne
 alicui contra jus agere liceret. Si vero in alio loco
 furatus est, nonne poena novam legis violationem in-
 volveret? Provoco deinde ad lectorum consensum, qui
 uno ore libertatem emigrandi jure et consuetudine Ger-
 maniae communi obtinere fateantur i).

Dänische General Verordnung wegen des Abzugserkenntnis
 de A. 1746. ap. Schrader Handbuch vaterländischer Rechts-
 re der Herzogthümer Holstein und Schleswig t. I. p. 169
 not. k) aliaque his adjungenda.

h) Const. Carol. crim. art. 161. neque etiam hac poena
 foris nostris plane in cognita est. videlicet Quistorp Grund-
 sätze des Prentlichen Rechts P. I. p. 135. et auctores ad
 eodem excitatos.

i) Speciminis loco afferam. Joh. Jac. Moser. in tract. Saep
 cit. cap. 22. §. 3. Struben Nebenstunden p. 3. Abh. 18
 §. 7.

Provoco denique ad privilegia et constitutiones imperatorum, tam illas, quibus civitatibus, ut cives ab emigrationibus detinerent, permillum est censum quendam ab emigrantibus intuitu bonorum petendi k), quam illas, quibus emigratio subditorum, ratione certorum territoriorum, principibus ipsis petentibus, restricta est l)

§. 3.

§. 5. Hert. de superioritate territoriali §. 21. Beck de jure detractionis emigrationis et laudemii c. 1. obi 4. Mevius ad Jus Lubecense lib. 1. tit. 2. art. 2. nr. 69. Simon de jure emigrandi c. 1. thes. 1. et 2. in praesidio Academico part. II. Diss. 17. Kressl. de jure officiorum et officialium cap. 6. §. 7. Ahalv. Fritschius exercitat. jur. public. part. 1. exerc. 3. p. 2. exerc. 4. Mylerus ab Ehrenbach de principibus et statibus imperii cap. 63. nr. 3. praesudicia consilii aulici de hac re afferunt. Faber Staats-Canzlei p. 49 p. 464. Moser auserlesne Reichshofraths conclusa. Et. 1. p. 497.

k) Privilegia ab imperatoribus in fine seculi XV. et seculo XVI. data continentur in Lunig Reichs; Archiv p. 13. et 14.

l) Sic Moguntinus Elector habet a Maximiliano I. privilegium de A. 1495. daß Maynzische Unterthanen sine consensu suo expresso sich in keine andre Herrschaft begeben dürfen. vid. Lammerz de praesinentia sedis Moguntinae §. 34. Hert. de superioritate territoriali §. 21. Edicta praevia deliberatione statuum in circulis quibusdam Germaniae emissa vide ap. Moser von der Deutschen Crais Verfassung cap. 14. §. 83.

Ex his omnibus satis, ut mihi videtur, apparet libertatis illa firmissima fundamenta, ita apud nos servata esse, ut, nisi salutis publicae ratio aliud postulaverit, libera cuique sit discedendi facultas. At vero in necessitate casu, an principes nostri soli, absque subditorum consensu antiquissimam illam libertatem tollere possint, gravissima sane est quaestio? Libertatis nisi omnia in eius arbitrio subdicere, subditumque in servilem conditionem detrudere volumus, negandam illam libertatem arbitror. Princeps enim ad tuenda civium jura institutus, non solum legibus naturalibus, verum etiam promissione civibus, imperium eorum suscipiens ad jura eorum salva et intacta servanda obstringitur. Quid vero, si soli illi decidendum relinqueretur, quatenam vellet, jura subditis servaret, quatenam firmissima alias sanctissimaque, praetextu scilicet salutis reipublicae, tollere existimaret; nonne merendum esset, ne pro subditis mox servos, pro imperantibus dominos haberemus. Si vero unquam subditorum aut eorum, qui subditos repraesentant, consensus

potest

m) *Salus reipublicae suprema lex esto. Qua itaque jubente libertatem emigrandi circumscribi posse fatentur hujus libertatis propugnatores. Pufendorf. in Jure Nat. et Gent. lib. 8. c. 11. § 3. Grotius de I. B. et P. lib. c. 5. §. 14. nr. 2. cf. Struben Nebenstunden p. 3. p. 286.*

n) *Myler ab Ehrenbach l. c. c. 63. nr. 4. Io. Iac. Moser l. c. 22. §. 3. cf. quae notat Struben Nebenstunden p. pag. 280. seq.*

potestate legislativa exercenda, desideratur, tunc potestissimum jure id fieri mihi videtur, quando de circumscriptibendis subditorum libertatibus agitur o). Qua ratio etiam ordines provinciales plurium territoriorum non in juste, inter gravamina ipsis subditisque illata, restrictiones juris emigrandi absque eorum consensu suscipere, retulerunt p). Ordinum itaque provincialium et possibilibus consensu, num salus reipublicae restrictionem libertatis emigrandi postulet, determinandum erit. Quibus forsitan ex injusta causa dissentientibus, principes, quae salutem reipublicae conveniunt persequi non impediuntur. Nos enim legibus ita constitutum videmus, ut princeps in civilibus, iustaque ordinibus provincialibus dissentientibus censuram adhibens, cognoscenda illa imperatori submittere, consensuque eorum, ut ab ipso suppleatur, petere possit q).

Prac.

o) Struben rechtliche Bedenken t. 3. nr. 84. §. 1. Idem in den Nebenstunden t. 3. p. 71. seq.

p) Sic. e. g. tanquam gravamen ab ordinibus provincialibus propositum; principem cognitionem de causis emigrationum, non iudicibus ordinariis relinquere, sed in se suscipere velle testatur Moser l. c. §. 10. Controversia de libera emigratione in Ducatu Wurtembergico exorta, sopita est per transactionem super gravamina Ordinum de A. 1770. ad cl. I. grav 9. §. 2, qua libera emigratio concessa est. In principatu Frisiae orientalis super introducendo censu emigrationis lis orta, composita est per transactionem de A. 1662, qua omnibus subditis absque censu emigrationis onere emigratio permissa est.

q) Celeber. Pütter in insit. jur. publici lib. V. c. 3. §. 204. Struben Nebenstunden t. I. nr. 1. p. 169.

Praeterea id quoque saepius agere principes nostrae provinciae videmus, ut si quae vel deroganda vel reformanda sunt hujusmodi quae aut ad communem plurium territoriorum salutem, aut ad prohibendum, aut conjunctas vires postulent, pro rerum circumstantia tum circuli sui membrorum tum imperatori ratoris, statuumque auxilium implorent.

Salute publica jubente, A 1685 in Marchia Brandenburgica, tot bellis devastata, cautum est, ne quicquam civis aut rusticus absque consensu magistratus sui, domicilium mutaret, poena arbitraria et remissionis locum domicilii in contumaces praefixar). Postea vero in terris Borussiae scepro subjectis, quum reipublicae constitutio magnas militum copias exposcere videbatur, speciatim in Instructione pro delectu militum die 10 VIIbris A. 1708 §. 7. provisum est, ne quicumque metu suscipiendae militiae ductus, patriam fugeret. Decedentibus poena amissionis patrimonii, jurium beneficiorumque omnium, parentibus vero, qui ipsis auxilium praebuerunt, vel scientes fugam non impedierunt corporalispœna aut multa statuta est s). Sic anno 1707 gravissimo illo ante triennium peracto bello, in circulo Rhenano electorali promulgatum est edictum, quo in exteras oras emigratio interdicta est t). Eodem anno

- r) Revidirte Baur etc. Ordnung de die 14 Sept. 1685, t. 7. §. 12. in Corp. Const. Marchic t. V. Abth. 3. p. 207.
 s) Corp. Const. Marchic t. 3. Abth. 1. p. 262. cf. C. C. March. l. c. p. 350.
 t) Verba edicti hujus haec sunt: Es solle 1) Niemandt wer der auch seyn möge, der Abzug außser des Reichs Gr...

rectores circuli Rhenani superioris, proposuerunt circu-
 hujus membris deliberationem, de modo emigratio-
 num, patria bello longissimo cruentissimoque exhausta,
 prohibendarum. Quibus quum placuisset hanc rem im-
 peratori cognoscendam decidendamque proponere,
 prodiit A. 1768 die Iulii VII edictum, gravissimis
 poenis firmatum, quo emigratio extra S. R. I. fines
 prohibita est u). Simile edictum in terris Bavaricis
 publi-

gen verstatet seyn, 2) die, so sich heimlich fortmachen, sol-
 ten mit dem Zuchthaus, Schanzen, oder allenfälliger Ein-
 ziehung der ihrigen Güter bestraft werden, 3) Keinem
 sollen die Verkäufer und Verkaufung seiner Güter, Häu-
 ser und sonstigen Habschafft, in Absicht des verbotnen Ab-
 zugs, unter Verlust des Kauffschillings auch Aufhebung des
 Verkaufs selbst verstatet. 4) Auf die Unterhändler
 Verföhler und Emittarien aber, allenthalben die genaueste
 Kundschaft angestellt, selbige bei den gelindesten Verdacht
 bei den Kopf genommen, und nach Befinden mit Leibes,
 auch allenfälliger Lebensstrafe, belegt werden; zu welchem
 Ende auch alle Vorsteher, sich um die Emigranten, und
 ihre Verföhler genauest zu erkundigen, sie alsobald Hand-
 fest zu machen, oder wenigstens ihrentwegen unverweilte
 Berichte abstatten, auch keine fremde ohne glaubwürdige
 Pässe herumschweifende Leute dulden wollen. ap. Moser
 von der Teutschen Craisverfassung c. 14. §. 33.

u) Edictum hoc, cum priori ejusdem fere tenoris, licet
 verbis generalibus conceptum sit, vim legis generalis
 prohibitiuae per Germaniam non habet, quod 1) ipsis
 edicti verbis declaratur. Niemanden, ohne die dem
 Reichsfürstungen gemäße Wege und Mittel, außer des
 Reichs Gränzen den Abzug zu verstaten, 2) ex rationi-
 bus juris publici Germanici, quum ad requisitionem quo-
 rundam

publicatum esse, legimus, quum Catharina Russorum imperatrix A. 1764. omnibus iis, qui in imperio consistere, atque domicilium ibi habere vellent, an propofuisset praemia z).

§. 4.

Iam perquisita controversa illa quaestione, quatenus ex salutis publicae rationibus jus emigrandi generatim vel tolli, vel saltem restringi possit, huic similis rationibus, quibus nempe rationibus, quoque modo singuli hoc jure alias iis competente, privari possint. At certe dubitari nullo modo potest, esse in qualibet republica personas, quas in civitate retinere, non expediat, verum etiam, quarum discessus insignis publicae detrimentum inferre possit. Quum vero eadem quae utilia etiam justa sint, aliud sane casu immutari possit, accedere debet. Quaevis enim possit, num aditione muneris, majoris scilicet praerogativa, et cui tum gravia, tum etiam arcana negotia herent; emigrandi facultate tacite renuntietur? quidem hic ratio, nisi lex antea lata, aut pactum expressum, hanc libertatem in speciali hoc casu restringat, ne non intelligo. Munere enim adito, non ad se-

rundam tantum circularum emissum sit, efficitur, tinetur edictum hoc in Moseri neues Reichs Staatsbuch p. 2. p. 121.

z) videbis Moser, N. Staatsbuch t. 2. p. 278.

rem, sed ad praestanda ea, quae pacto in suscipiendo munere inito, promissa sunt, obstringimur, neque regulariter in perpetuum illo defungi, obligamur a), sed resignatione ab obligationibus illi inhaerentibus, liberamur. Iure tamen id posci arbitror, ut si quis munere functus sit, quo illi arcana concredita essent, quae, si aperta forent, reipublicae detrimento esse possent, quae ab illo litterae reversales edantur, quibus nihil se eorum, quae in notitiam ipsi venissent, unquam in reipublicae illis reamnum detecturum, sancte promittat.

Iam neque prorsus quaeri potest, num adeo quilibet, insigni reipublicae utilitati inserviens, intra civitatem invitatus detineri queat; quippe cui, nullo speciali erga rempublicam nexu obstricto, minor sane obligatio, ad vires suas in ejus salutem impendendas incumbat, adeoque hic conclusio a majori ad minus in specialiat.

Contrarium illud non minus libertati naturali, quam juri publico universali, si quis princeps omnibus emigraturis illud injungere vellet, ut promitterent, se nunquam aliquid contra rempublicam, quam relicturi essent, vel via juris, vel alio modo suscepturos, mihi videretur.

In omnibus itaque illis casibus, quibus contra libertatem emigrandi fundatam, vel eandem tollendo, vel injuste restringendo, vel indebitae emigraturis injunguntur.

B 2

jun-

a) Struben rechtliche Bedenken p. 1. nr. 172. p. 3. nr. 146.

jungendo, a principe iudiciisque ejus aliquid statui ad imperii judicia provocare, auxiliumque eorum implorare, patria jura permitunt b).

§. 5.

Quamvis vero salutis publicae ratio, supremam in qualibet civitate lex, tantum valeat, ut illa suadente libertatis naturalis jura tolli possint, nunquam tantam vim habere arbitror, ut quae vel pactis inter cives et Principem, vel lege fundamentali imperii generaliter sancita sunt, aut mutare aut tollere queant. Jus enim illud pacto quaesitum non aliter, nisi eos quorum interest, unanimi consensu tolli posse, de naturalibus, quam civilia jura. Neque etiam religionis exercitio in territorio suo exclusis, immutare aliquid principes nostri unquam sunt. Cautum nempe, sanctissimis illis imperii constitutionibus c); ne subditis anni decretorum servantia, a religionis suae exercitio in patria exire non modo non libera discédendi facultas circumferretur, verum etiam, ne illi, domicilium aliud habitantes, insolitis et inauditis oneribus gravarentur.

b) Videtis Moser von der Landeshoheit über der Untertanen Personen etc. c. 22. §. 10. et 11. cfr. quoque, ex jure publico universali disputat Io. Friedr. Guilielmus diff. de eo quod iustum est circa emigrationem §. 12.

c) Pax religiosa §. 24. I. P. O. art. V. §. 27, 36, 37.

tantum ea, quae longa consuetudine, aut lege jam lata
imposita essent, subire tenerentur.

§. 6.

Quae liberis Germaniae civibus semper tributa, et
ubique fere nostris quoque constantissime servata tem-
poribus jura, eadem propriis hominibus, praesertim
majoribus negata sunt. Neque tamen ubique eadem
fuit hominum propriorum conditio. Etenim levior
servitus in iis locis, ubi antiquior, gravior certe, ubi
novior est. In parte enim Germaniae meridionali, qua
primum devicti populi, cum agris ab ipsis colen-
tis, inter victores dividebantur, vix ac ne vix quidem
servitus, ubi servata est, antiquae comparanda depre-
henditur. In parte vero septentrionali et orientali,
scilicet in Westphalia, Holsatia, in Ducatu Megapo-
litano, Marchia, Pomerania, Misnia, Lusatia, Mo-
ravia et Bohemia, ubi Venedorum Slavorumque arma,
studius Germanicae virtuti resistere, devicti tandem
victoribus a se plane alienae originis populi, servi-
tutis durae jugum subire cogebantur. Quando igitur
de jure emigrandi hominum propriorum quaeritur,
distingendum est inter illos, qui servituti leviori sub-
iacent, et illos qui durissimam hominum propriorum
conditionem sortiti sunt. Illi regulariter pro certa pe-
cunia jure, quod domino eorum competeat, redempto d-
vel

d) Io. Jac. Moser von der Unterthanen Rechten und Pflicht:
ten lib. 3. c. 10. §. 10. Württembergische Landesordnung
tit. 2.

vel alio in locum suum constituto e), vel etiam resignato
 to praedio, ratione cuius servitus subeunda erat, em-
 gre non prohibentur f). Qui autem restrictiori libe-
 tate utuntur homines proprii, eos, non nisi a domini-
 manumissos, aliorum cedere, solumque destinatum e-
 deferere oportet: quum injuste discedentes, non solum
 a dominis vindicari g), verum etiam auctoritate iurii domi-
 ciali retineri, atque puniri debeant h). Neque tam-
 dola tamen
 laque ro

tit. 2. §. 7. So einer sein Bürgerrecht aufgeben, und
 ser Unserer Obrigkeit ziehn würde, so soll er das mit so
 Geld, wie er das erkaufte, aufgeben, und es also thun
 Vorwissen unsrer Antheile; der auch damit und also
 der Leibeigenschaft ledig seyn, und weiter nicht besch
 werden soll. Quod firmatum in Transactione public
 A. 1770. ad cl. 1. grav. 9. §. 2.

- e) Mevius vom Zustande Abforderung etc. der Bauer
 quaest. 3. p. 61.
- f) Quod in Hassia et Thuringia observari, testatur Me
 c. 1 qu. 3. p. 60.
- g) Quod vocant, das Befahungerecht, die Abforder
 und Abfolgung der Leibeigenen.
- h) In Holsatia emigrationem hominum propriorum
 tis dominis factam illicitam esse, tradit. Schrader l. c.
 I. p. 4. Idem obtinet in Ducatu Megapolitano. Me
 burgische Landes: Neversassen de A. 1621. §. 44. In
 su provinciali Neomarchiae de A. 1611. speciatim
 tor Brandenburgensis promittit, se apud regem Polon
 ducem Megapolitanum, aliosque vicinorum territorior
 principes effecturum, ne rustici fugitivi in illis terris

refignomini illud jus impedire potest, quo minus Germaniae
 et, emaditi in tali conditione positi, ob religionem emigra-
 ri libet, queant, quum hilare illud libertatis religionis be-
 domiofium pace religiosa concessum, non solum liberis,
 tinatuerum etiam libertate carentibus Germanici imperii
 n solobditis, datum fuerit. Alios casus, quibus homines pro-
 e tamor, ex legibus potissimum Romanis tradunt, observan-
 do tamen Germanica, et aequitate naturali nisi. Primam
 aequae regulae propositae exceptionem hanc ponunt
 und, capere glebae alias addicto tunc quoque discedere, si do-
 mit so, minus in illum nimium faeviat, ita ut, ne ab illo vita,
 thun, nisque privetur, periculum sit i). Si denique fundus
 d affe, omnis proprii, vel in totum interiret, vel ita cor-
 besche, mperetur, ut, quae ad sustentandam vitam neces-
 ublica, saria sunt, inde capere non amplius posset, neglectus
 auerel, domino, victum aliunde sibi quaerere, naturalis ra-
 o suadet k).

SEC.

ciperentur, verum dominis petentibus exhiberentur Corp.
 March. t. VI. Abth. 1. p. 219. In Marchia diserte prohibi-
 tum est, ne quis magistratus homines proprios absque char-
 ta manumissionis incolas, vel cives urbis fieri patia-
 tur. Corp. Marchic. t. VI. Abth. 1. p. 37.

In r. Riccius de praescriptione Germanica c. 14. p. 143. seqq.
 Mevius cl. p. 62. Simon de jure emigrandi c. 6. thes. 2.
 Gaill observat. pract. lib. I. ur. 1. p. 28.

k) Mevius l. c. p. 61. seq. Simon l. c. c. 6. thes. 2.

SECTIO. II.

De obligationibus et oneribus emigrantibus imposi-

§. 7.

Specialium in Germania rerumpublicarum legibus, praesertim vero civitatum statutis, varias limitationes juris emigrandi, variaque emigrantibus imposita onera deprehendimus. Generaliter namque civitatum statutis sancitum est, ut quilibet domicili mutaturus, civitatis relinquendae senatum certius faceret, num ipse sibi jus civitatis reservare, vel abdicare veller. Ratio hujus legis in eo quaerenda se mihi videtur, quod plerique emigrantium jus tatis, privilegia, juraque cum illo conjuncta retinerent adeo ut magistratus oppidi, quod relicturn erant, mrum interesset scire, ubi habitarent Usburgeri civitatis suae; ipsorum vero emigrantium, ut laesi ejus civitatis cujus ipsi cives essent auxilium implorare possent 1)

1) Vide Acta und Handlungen der Stadt Strasburg und ausgewichen Mitterschaft de A. 1419, ubi hac de re a magistratu urbis Argentoratensis disseritur. Und diß vorgeschribne Gebot und Ueberkommen zu verstehen ist der Stette Strasburg ingesehnen Bürgern die auß ir eigen und daz tre Ziehn wolent und daz selbs leben arbeiten, und doch unser Bürger bliben, und unser gerecht und friheit genießen wöllent, Und uff daz bliben die also hinaus zugent Meister und Rat der Strasburg, wille sie Bürger werent, und frein gebor

Quibus vero civitatis jus sibi reservare non lubet, illi allatis rationibus coram magistratu renunciare tententur m); quid quod quibusdam statutis tunc solum officio satis fecisse declarentur, quando ipsi adito senatu id egerint, neque per litteras, procuratoremve perlegi curaverint. In animo scilicet id habuisse mihi videtur statutorum illorum conditores, ut, si forsitan quis ira contra aliquem civium, aut magistratum ducere quis civis vinculum distolvere vellet, patrum patriae sermonibus facilius ad mutandum consilium adigeretur. Saepius enim fiebat, ut civis a concivium aliquo, aut iudice oppidano offensus, jure civitatis abdicato, relictus oppido, vel extranei iudicis auxilium, aut nobilitatis civitatis hostis vim armatam imploraret, vel etiam constitutus auxilio, telo armatus oppidum ingressus, inimicum

gehorsam sin kundent, und das Meister und Rat der Statt Strassburg wuste, in welchen Stette sine Lande sie gefessen werent, und sie sie mit iren gebotten gewingen mochte, und auch uff das man wuste, wer bürger oder der statt Strassburg gehorsam sin wolle, oder nit, und das man wuste, wer sich mit der Statt Strassburg freiheit und Schirm behelffen wolle, und wem man darinnen behülfflich sin solte. ap. Schiltre in annotat. ad Koenigshoven Etsatz und Strassburgische Chronick. nr. 15. p. 807.

m) Simon c. l. c. 1. th. 2. St. Sulatense vers 40. et 41. Stat. Osterodensis art. 12. Stat. urbis Themar art. 44. Iuramentum civium Argentoratensium ap. Schiltre ad Koenigshoven l. c. p. 1096.
 n) Quod clare disponit Iuramentum civicum, urbis Argentoratensis ante citatum: Were auch, daß einer unsrer

micum suum laederet o). Qua ratione legibus com-
 pluribus statutariis id sancitum videmus, ut vel em-
 grans promitteret, se intra certum tempus nihil con-
 tra cives, magistratumque oppidanum acturum p-

Bürger sein Bürgerrecht absagen wollte, der soll gehn
 Meister und Rath, die dann zu Zeiten seynd, und soll
 nen das verkünden, und sein Bürgerrecht von ihnen
 fordern, und aufgeben mündlich, als das von Alter
 kommen ist, und nicht mit Brieffen, und sollen ihn
 Meister und Rath seines Bürgerrechts entlassen. Eade-
 sancire videtur. Iuramentum civicum Themariense
 Kreyßig I. c. tom. 4. p. 480.

o) Quod disert. declarat. Soester Ehren: Vortmer, w
 ock enig Bürger, Bürgerliche ofte Medewoner sich nit
 est gebe und toge, und gen Recht van sinem Medeb
 ger ofte Medewoner vor den vier Bencken, eder v
 dem Raide nemmem wolde, so em Recht wedderfar
 mochte, und dair ein boven uitwendige Gerichte socht
 edder Gewalt dairumb an dey van Soist und den er
 dede, edder gelacht, dei selven solden binnen Soist n
 mer mehr wedder laiten kommen aldair Wohnung
 hebn in Ludolfi collectione statutorum provinciarum
 urbium Germaniae nr. VII. p. 804. videtis C. Car. Cr
 art. 128.

p) Quod testatur magistratus urbis Argentoratensis: B
 der ist, der sein Burgrecht uffgibt, und hinus gezühet,
 soll darnach in Jare und Tage nit wider Meister un
 Rat thun ap. Schilter ad Koenigzhoven lc. nr. 15. p. 87
 Stat. Lauenburg. art. 2. verb. Daß er in Jahres
 nichts wider unser Land und Leute (außerhalb Rechte
 thun oder handeln wolle. Eadem praecipit. Stat. Ostar
 dense. art. 12.

vel etiam, si constaret civem aliquem ira ductum, civitatis jus abdicasse, nunquam rursus ejus recipiendi concederetur potestas q). Simili ratione emigrantes promittere tenentur, se debita in civitate contracta soluturos, aut cum creditoribus de modo ac tempore solutionis pacturos, et si vel intra annum actio adversus ipsos moveretur, vel ipsi contra membra civitatis, quam relicta essent, jus suum persequi vellent, se eorum iudiciis civitatis, tum juribus ejusdem ufuros r). Quae in civitatibus primum injuncta emigrantibus onerata, partim sensimque legibus iis quoque, qui nulli civitati speciali membra adscripti essent, imposita deprehendimus. Hi itaque eodem modo jus civitatis sibi reservare, vel illud abdicare obligantur, rationesque discessionis exponere s), ut ab his emigrandi veniam impe-

q) Stat. Susatense vers 40 et 41. Quicumque in vehementia sua civitatem suam renunciaverit, pro eo quod ledat concivem, vel in corpore, vel in rebus, ita renuntiet, ut amplius civitatem non recipiat ap. Haebelin l. c. p. 513.

r) Statuta Osterodensia art 12. verb. Daß er alle seine Sachen und Siebrechen, die ihm gegen uns, und unsre Bürger entstanden, vor unsers gnädigsten Königs und Churfürsten Gericht oder uns, rechtlich entscheiden lassen. Stat Lauenburg. art. 2. verb. daß er um alle Sachen, so sich in unserm Fürstenthum begeben haben, darum er belangt werden möchte, oder er andre zu besprechen haben möchte, in unserm Fürstenthum innerhalb Jahr wolle Recht geben, und nehmen.

s) Quod expresse requisitum in Revidirte Bauerordnung de 24 Augusti 1722. tit. 2. §. 4. in corp. const. Marchic. t. V.

impetrent d); praeter quod in honoratioribus haec
 gum dispositio plerumque cesset, quum eos potius
 mum tangat, qui jurisdictioni praefecti subiecti sunt.
 In Ducatu Wurtenbérnico praeterea singulare illud
 tinet, ut emigrantes iurique civitatis renunciantes
 tanto pretii illud abdicare teneantur, quanto id co-
 paraverint z)

z. V. Abth. 3. p. 272. verb. assermaßen denn die Obrigkeit
 auch einen und andern, wenn er nicht erhebliche und
 some Ursache seines Wegziehens in continenti beibringen
 kann, im Lande zu verbleiben, zu dienen, oder sonst
 selbe anbauen zu helfen, und sich darin redlich zu unterhalten
 bescheiden und anhalten soll.

1) Würtenbergische Landesordnung tit. 2. §. 7. quod res
 tum in Transactione publica Wurtenbergica de A. 1700
 ad c. l. 1. grav. 9. §. 2.

2) Joh. Iac. Moser von der Landeshoheit in Ansehung
 Unterthanen, Personen und Vermögens c. 22. §. 9.

In Marchia praefertim requiritur, ut denunciatio
 tribus mensibus ante discessum emigraturi fiat; qua
 ro non iusto tempore peracta, annum adhuc expectare
 bet. Corp. Const. March. t. V. Abth. 3. p. 248.

7) Ordinatio provincialis Wurtenbergica tit. 2. §. 7. T.
 actio publica ad cl. grav. 9. §. 2. Ratio hujus in
 in eo posita deprehenditur, quod in his terris jus
 tatis per contractum emtionis acquiratur, adeoque
 domicilium mutantes a nexu civico se redimere obli-
 gati sunt.

§. 8.

Expositis jam personalibus emigrantium oneribus, restat, ut quaedam de censu emigrationis, intuitu facultatum transportandarum, praestando addamus. Etiam generali fere observantia emigraturo iuncta est obligatio, pro bonis omnibus suis, certum solvendi tributum, quod vulgo latino sermone gabelam, censum emigrationis et detractum vocant; nostro vero Abjug, Abschoss, Absjung, Abfahrt, Nachsteuer. Gabella itaque emigrationis, est census quidam a subditis emigraturis, intuitu bonorum praestandus. Cujus census originem et indolem perscrutaturi, bene distinguere a detractu hereditario illum, antequam aliud quid aggrediamur, nos oportet. Introdudum enim praescriptione, ut ita dicam, doctrinali, ut haec duo alias diversissima instituta, ita confundantur, ut quid cuique proprium sit, vix ac ne vix quidem distinguui atque discerni possit. Praeterquam enim, quod censui emigrationis emigrantes, detractui vero heredes extranei abnoxii sint, longe quoque diversas originis detractus hereditarius a censu emigrationis habuit a). Ex hac tamen institutorum confusione magni in finesque errores in definienda utriusque natura, commati sunt. Sic Ieti plerique praesertim antiquiores, jus detractus hereditarii, itemque jus censum ab emigrantibus

a) et quae elegantissime deducit Io. Frider. Bonhoeffer in D. qua jus detractus superioritati territoriali vindicatur, ejusque vera indoles ostenditur c. 1. et. 2.

tibus exigendi, in dubio jurisdictionem criminalem loco exercenti competere, asserunt. Quamvis verum negari non possit, jus extraneum heredem pro pecunia ad hereditatis possessionem admittendi, praefecto domini territorialis simul cum jurisdictione criminale, licet ex alio fundamento, plerumque competere, quod quidem statutis litterisque reversalibus a civitatibus principibus datis, abunde declaratur; probabilius tamen illa sententia mihi videtur, quae censum ab emigrantibus intuitu bonorum petendi, si magistratui, illi saltem, cui collectarum exactio fuerit, non denegatum fuisse, affirmatur. Quae enim statuta, pactaque cum civitatibus inita ante annum forte XVI. de censu emigrationis, domino territoriali competente, vel pro eo a praefecto ejus petendo, mentionem faciant, data licet opera, nec a sententibus allata, nec ipse inveni.

Neque minus multi de hoc jure agentes, ut communes utriusque instituti origines haberent, alii jure Romano, alii certe in jure Pontificio easdem quere re desudarunt. Allegant eum in finem potissimum l. 16. D. de jure patronatus, l. 23. §. 1. C. de agroribus et censibus l. 3. C. Vectigalia nova, titulum de qua C. Quando et quibus quota pars debetur. Quae etiam vicissimam hereditatis, cujus in l. fin. C. Edicto D. Hadriani tollendo fit mentio, Romana instituta ubique suspicantes, praetermittunt. Qui de qua in jure Pontificio vestigia tam detractus hereditatis quam census emigrationis invenisse credunt, asserunt.

c. 14 et 15. X. de testamentis, nec non can. 8. c. 10. quaest. 3. Quam vero inepta haec sint, quae ex sola legum allatarum lectione cuique patebunt, ostendere facile superfedeo b).

Aliam denique viam ingressus est Leyferus, qui detractum censumque emigrationis ex eodem fonte, quo jurisdictionem patrimoniam, ex statu scilicet antiquo servili, derivat. At vero omnino, ut ea praetermittam quae viri docti contra ejusdem de origine jurisdictionis patrimonialis monuerunt sententiam, si ea, quae ab illo allata sunt certis niterentur argumentis, in iis tantum locis onera illa imposita deprehenderemus, ubi vel status servilis ad huc obtinet vel saltem olim obtinuit. Quadrare itaque nullatenus fundamentum a Leyfero allatum idcirco, quilibet concederem, quod in illis urbibus, quarum cives ab antiquo libertate fruerentur, horum jurium nihilominus exercitium occurrat.

§. 9.

Antiquissimus, idemque simplicissimus collectandi modus olim in multis, immo plerisque Germaniae urbibus obtinuit, atque ubi antiqua instituta servata sunt, adhuc obtinet, quo scilicet quilibet civis, tam ad necessitates civitatis suppeditandum, quam ad tributum superiori exsolvendum, certam aliquam pro modo

b) Thomasius in D. de jure detractus §. 2, 3, 4.

modo bonorum suorum, pecuniam praestaret c). Quona
 quidem collectandi modus, etli nostrorum temporu
 diversis plane institutis minus probandus videatur, erat, qu
 tiquis tamen illis civitatum legibus moribusque mag
 certe accommodatus fuit. Facile scilicet tunc temp
 pro arctiori civium tam inter se, quam cum magistrat
 vinculo erat, facultates singulorum scire, quum ali
 jus Romanum in civitates nostras introductum, de
 nis suis disponendi facultas ita restricta erat, ut
 solum bona jure hereditario in se devoluta, ven
 etiam acquisita primum, post aliquod tempus alienabilib
 re, aut aliis quam liberis legitimisve heredibus romanis e)
 quere, prohiberetur legibus esset d), ideoque parente
 herentur

c) Quem collectandi modum distincte describit. Statu
 tiq. Mulhusanum: Von allen daz der Mensch hat sel
 Schoz gebe ane Wappen und cleyder, hette her
 mer Wappen und cleyder, dan her dorste czu sinem
 die solde her ouch verchozze ap. de Grashof in co
 Mulhusanis p. 117. In multis civitatibus, praefertim
 beris, hunc collectandi modum hodie adhuc exerce
 notum est.

d) Quam restricta jure antiquo germanico de bonis dis
 nendi libertas fuerit, exemplum instar omnium, unum
 ficiat; Ius antiquiss. Austriae art. XIV. Wer ain
 khaufft, der thuet damit, was er will und geit es,
 er will inner Jar inner tag, wenn er will, bezahlt er
 aber uber Jar und tag, so mag er es nyeman geg
 noch nicht damit gethun, denn mit andern seinen
 das In von seinen vordren anerbt, und wer das G
 erbet, der erbet auch dasselb anstorben Guett an ap. H

Chr.

manic

e) In ci

das ess

obf. 2

f) Testir

perato

dolfus

e). Bona omnia in liberos, aliosve heredes ab intestato
 evolverentur et aequa lance dividerentur. Accede-
 rat, quod pleraque si non omnia civis bona ipsis urbis
 terminis cohiberentur, quum in alia urbe bona immo-
 bilia possidere non liceret, et bona mobilia pecuniam-
 que extra civitatis territorium collocare, periculi ali-
 quid tunc temporis, habere videretur. Quae autem
 de bonis civibus singulis extra urbem erant civitatis suae
 ut in defensione eorum totius auxilio uteban-
 tur. In his igitur civitatum nostrarum antiquitate ve-
 terabilibus institutis, census emigrationis origines quae-
 rentur e). Civis enim discessu, quum tributa immi-
 grentur, magnumque inde bonis transportatis, re-
 busque civitatis emigratione singulorum decrescen-
 tis, metuendum esset, primum quidem privilegia
 imperatoribus impetraverunt, aut statutis legibus
 constituerunt, ut bona, a quibus tribu-
 ta, quod stivram vocant, unquam solutum esset,
 etiam transportata, vel in peregrinum translata
 nihilominus subjicerent f). Cujus quidem juris spe-
 cialis

Chr. de Senckenberg in visionibus de collect. I. c. Ger-
 manic. App. II. mon. I p. 223.

e) In civitatibus potissimum juris hujus origines quae-
 rentur esse, contendit Puffendorf in observat. juris univ. t. IV.
 obs. 246. Idem de jurisdict. Germanica p. II. lib. 3. §. 202.

f) Testimonio huius rei sunt, Privilegium Rudolphi im-
 peratoris civibus Augustensibus A. 1288. concessum: Ru-
 dolfus Dei gratia, Romanorum Rex, semper Augustus;
 C
 pru-

cialis exercitium, quum difficilium postea varias ob
 fas procederet, mox adeo mutatum, ut tributis p

Prudentibus viris, Iudicibus, Consulibus et univ
 civibus Augustenibus, fidelibus suis dilectis, gratiam
 et omne bonum; Fidelitatem vestram scire volumus, q
 nos volentes, ut juxta uniuscujusque civis bonorum
 cultatem Stivra sive precaria pro tempore exigenda,
 portionaliter a quolibet persolvatur. Volumus praec
 mus et mandamus, immo praesentibus statuimus et e
 ordinamus, quod omnes res et possessiones, mobil
 immobiles, quae usque ad haec tempora Stivram sol
 consueverunt, et a quibus Stivra hactenus est exact
 requisita, in quasunque etiam personas, qualicunq
 titulo transferantur, a precarie sive stivrae onere ma
 nus eximantur, sed stivram solvant iis impositam et
 ponendam, sicut ante translationem, alienationem sive
 ditionem qualemcunque ab eis exigi est consuetum.
 tum apud Heylprunn III. Non. Decembr. Regni
 anno quinto decimo. ap. Lunig N. N. t. T. XIII. p.

Idem declarat Charta eiusdem imperatoris civibus N
 husanis A. 1290. data verb. Item volumus, ut quas
 que bona consueverunt censum vel tributum, so
 ad quasunque personas cuiuscunque conditionis p
 niunt, sive in futurum pervenerint, tributum sive cen
 solvant, et praesent auxilium ad ipsius negotia civ
 ap. Eundem c. l. t. XIV. p. 66.

Eadem affirmat Imperatoris Alberti privilegium
 1303. civitati Eslingae datum. Albertus Dei gratia
 manorum Rex, semper Augustus, prudentibus viris
 gistro civium, consulibus et universis civibus in
 lingen, dilectis suis fidelibus gratiam suam et omne
 num, ut sturum seu contributionum impositionem
 inter vos et alios, habentes possessiones apud vos,

certo annorum numero, per averfionem folutis g) aut denique pro certa pecunia pro modo bonorum praestanda, a praestationibus consuētis bona emigrantium liberarentur h). Quae verò pro antiquitate census emigrationis ex allatis originibus argumenta deduci possunt, forsan adhuc statuti alicujus vetustissimi auctori-

C 2

lus erroris, scrupulus et diffensionis materia habeatur concedimus, volumus, et permittimus, quod hae possessiones, quae ab antiquo serviles fuerunt, ad sturas contri-
buant, et eas vobiscum expediant et persolvant, praesentium testimonio litterarum nostri Sigilli robore signatarum. Datum in Ezzelingen Anno Domini MCCC tertio XVII Kal. April. Regni vero nostri anno quinto. chartam a Maximiliano I. A. 1506. civibus Augustensibus datam ap. Lunig. N. N. t. XIII. p. 117.

g) Sic ab Ernesto et Wilhelmo Bavariae ducibus civibus Monacensibus datum est A. 1411; ut qui ea vrbe cum familia alio migrare cuperent; id cum bona principum venia ipsis esset integrum ea tamen lege, ut de suis rebus tribui tantum penderent, quantum triennio sequenti a ceteris, quale id denique futurum esset exigeretur; quod assert Hertijs de superioritate territoriali §. 5. sinot. In Westphalia quoque in usu fuisse, ut emigrantes pro bonis suis duorum annorum tributum, et in urbe Sueviae Isny trium annorum solverent, quod testatur Beck l. c. c. 2. Obf. I.

h) Probat in primis hanc meam sententiam, privilegium Friderici III. civitati Norimbergensi concessum, de A. 1464 ap. Lunig. N. N. p. XIV. p. 132. et privilegium Maximiliani I. a 1508. civitati Campidonae datum ap. Lünig. N. N. t. XIII. p. 1519.

toritate firmantur, de quo tamen, num pro mea causa certer, aliquid certi affirmari posse, dubito i).

§. 10.

Census emigrationis exercendi modo causisque civitates introduci, quantum potui, definitis: quoniam nam in territoriis sub nomine regalis, origines habuerunt, perquirendum esse videtur. Generaliter id affirmari potest, censum hunc jam ante 1530. nonnullis in territoriis usitatum fuisse k), in iisque temporibus origines ejusdem potissimum esse quaerendas, in quibus fisco principum exhausto, bonisque eorum tam per trimonialibus, quam domanialibus aere alieno prelo quodlibet illi subsidium, tum collectarum, tum relictuum vindicatorum nomine, a subditis exigere cogebantur. In quoquidem censa introducendo, neque rei novitas obstabat, neque aequitas rationibus potestis adversabatur. Quum enim in civitatibus plerumque hoc jure uti constaret aequissima illius retorsio, re-

i) Injustitia Lubecensis: Item de theloneo. Si quis facultates suas fecerit deduci, et ipse facultatibus eductis in civitate permanferit, tamdiu theloneum non deducatur. Si quis forsitam abierit et defitum theloneum domesticis reliquerit, licet domestico detinere theloneum tribus mensibus. Sed quid inde quaestiois emerferit domesticis super hoc tenetur respondere ap. Westphalen monumentis Cimbric. t. III. p. 626. Notandum sub nomine thelonei hoc statuto qualescunque venire civium praestations-

k) Rec. Imper. de A. 1530. §. 60.

legibus naturalibus, quam observantia inter gentes recepta videbatur. Utile deinde videbatur onus quoddam emigrantibus injungere, quo tum emigrandi licentia coerceretur, tum etiam damnum, frequenti civium emigratione emergens, nonnihil compensaretur l). In alio denique territorio, ut necessitatibus principis subditorumque succurreretur ab ordinibus provincialibus exigendus jubebatur m). Quibus rationibus suadentibus, facilis quidem in plurimis territoriis illius introductio, faciliorque per retorsionem, in quibusdam patriae nostrae provinciis introducti, imitatio fuit n).

Con-

l) In aequitatem hujus census vehementius invehitur *Leyser in meditat. P. ad 1. p. 430. med. 1. cf. Hert l. c. §. 55, cui assentit Cramer Westfälische Nebenstunden p. 161. nr. 1. §. 3.*

m) In Wurtembergia A. 1514. transactum est, ut ad ductus debita solvenda, decennio proximo decima pars honorum ab emigraturis exigeretur, sequenti vero vicecima; quo tandem temporis spatio praeterlapso, immunitas cuique ab illis praestationibus concederetur emigratio; quod refert *Moser l. c. c. 11. §. 28.*

n) Exempla hujus census per retorsionem in Electoratum Trevirensis introducti 1574. intuitu comitatus Saynensis, et A. 1588. contra omnes provincias, quibus census ille in usu esset, continentur in *Honthelm historia Trevirensis diplomatica t. III. p. 40. et 159. Retorsionem intuitu quantitatis sibi reservant Stat. Kedingensis tit. 30. Verordn. des Hädlerschen Landgerichts tit. 25. ap. Putendorf obs. t. I. app. p. 33. et 161. cf. Joachimi Friderici Electoris Brandenburgensis reversales provinciales de die XI. Martii A. 1602 in Corp. Const. Marchie, t. VI. Hsch. 1.*

Confusione deinde cum detractu hereditario sensim regalis formam magis magisque ita induit, ut noviori aevo exempla haud defint, principes omnes territoriorum suorum civitates, a jure exigendi hunc censum exclusisse, praeter eas, quae speciali privilegio essent munitae o). In plurimis denique provinciis exercitium hujus juris, quod, ut a tempore, quo civitates antiqua gauderent antonomia, principumque regimini parum subessent, conservatum fuit, ita ordinatae reipublicae minus convenire videbatur, certis limitibus est circumscriptum. Etenim non solum ab illis census ille exigebatur, qui e territorio domicilium traslaturi erant, verum etiam, uti hodie nonnumquam occurrit, civitates p) item que nobiles jure retorsionis omnes e jurisdictione sua discedentes, onus hoc subire cogebant. Hinc vel pactis cum civitatibus initis, vel constitutionibus speciali-

bus

159. quod postea extensum ad Neomarchiam Receptu provinciali Neomarchiae in Corpore March. t. VI. Abth. 1. p. 222. cf. Regis M. Britanniae et Electoris Hannoverani rescriptum de A. 1733. ap. Leyserum l. c. 5. p. 30. med. 9.

o) Quo inprimis pertinet Königlich Dänische Generalverord- nung wegen des Abzugspennigs de A. 1746. §. 3. ap. Schrader t. I. p. 169. not. k) Rescriptum Brandenburgicum de A. 1596. in Myllii corp. Const. t. VI. Abth. 1. p. 142.

p) Sic inter partes ipsius urbis Berolinensis, a Berolino scilicet et Colonia contra insulam Friderici (den Friedrichs Werder) jus detractus exercitum, quum inter Berolinum et Coloniam pactum illud inhibens intercederet, testatur Thomaeus l. c. §. 10.

bus, ut ab iis tantum peteretur, qui e territorio abirent, cautum q). In aliis tamen territoriis novi illius regalis introductio non adeo processit, multaeque lites, ordinibus provincialibus dissentientibus, exorae r), in quibus hi facile defensionem in possessione libertatis ab hoc censu, a summis imperii iudiciis impetraverunt s).

§. II.

Quibus fatis, quum forma census emigrationis, ejusque natura varias subierit mutationes, jam non ab ori-

- g) Königlich dänische Resolution auf einige von dem Gubernatore, der Weste Glückstadt halber, vorgestellte Punkte de A. 1631. §. 8. sp. Schrader l. c. p. 170. nor. l. Magdeburgische Polizeyordnung c. 56. §. 2. Georgii Ludovici Electoris Hannoverani resolutio de A. 1708. in Corp. Const. Calenbergicarum p. IV. c. 6. nr. 12. Churphälzische Landesordnung de A. 1594. tit. 7. constitutio Austriaca de A. 1696 in Cod. Ferd. Leop. Joseph. Carol. p. 582. cum quibus quodammodo convenit R. Preussische Resolution auf des Generalfiscals Anfrage die Abzugsgelder betreffend de A. 1750. sp. Mylius corp. Const. March. t. VI. Abth. 4. p. 150. In eo haec omnia conspirant, ut vel emigrantes in eadem provincia manentes, vel etiam ab una in aliam eodem principi subjectam transeuntes, immunes ab hoc censu declarent.
- r) Controversias de hac re inter Ducem Megapolitanum et ordines ejusdem ducatus initio hujus Seculi, itemque inter principem Frisiae orientalis et ordines hujus principatus, seculo superiori ortas, refert Moser l. c. 23. §. 15. et 16.
- s) Videfis Cramer Nebenstunden p. VI. nr. 1. §. 11. ubi praejudicium camerae imperialis affertur.

originibus, quid circa illum justum sit, derivare, rum quid observantia et legibus particularibus obtine circumspicere debemus. Ex regalis itaque natura jus detractus proprie ei competere, qui superioritate territorialem, a qua omnia regalia pendent, eo lo exercet, aliis vero non acquiri, nisi vel concessio speciali, vel praescriptione immemoriali nitantur. Qua ratione inanes quilibet DD. quaestiones sententiam, si jurisdictiones plurium municipiorum, ubi concurrenve ita concurrant, ut alius superiorem, alius inferiorem jurisdictionem exerceat, jus detractus ad judicandum sit; quum nisi quis speciali concessione praescriptione immemoriali illud acquisiverit, omnino illud superioritati territoriali adscribendum sit.

§. 12.

In personis, a quibus census emigrationis praestandus est, hae quidem generales valent regulae: primum nempe in dubio tantum ab omnibus liberis personis deberi, I, qui ex uno territorio in aliud diverso territorio territoriali subjectum, transeunt, vel etiam qui ejusdem quidem principis regimini subjecti manent in aliam tamen ejusdem imperii provinciam abeunt. Quae tamen regulae variis circumscribuntur exceptionibus. Neque enim raro occurrit, illos quoque emigrationis gabellae obnoxias deprehendi, qui ex un-

1) Peck l. c. p. I. c. 7. obs. 1. 2. et 3. Idem c. 4. obs. Thomasius l. c. §. 14. et 15.

v) Moser l. c. c. 23 §. 5.

jurisdictione vel praefectura in aliam x) aut e municipio in aliud ejusdem territorii, domicilium mutaturi transcant. Noviori quoque aevo, principes nonnulli plurium provinciarum domini, inter ipsas ditionis suae provincias, jus detractus tolli curarunt.

Domicilii itaque mutationi, quum obligatio ad censum illum praestandum, inhaereat, non solum cives, verum etiam incolae discedentes, hoc onere sunt subjecti; ita ut quae ad constituendum domicilium requirantur, habitatio scilicet et animus perpetuo ibi manendi; ad gabellae onus in translationis domicilii casu fundandum, sufficiant z).

§. 13.

Quum gabella emigrationis propter mutationem domicilii debeatur, ab omnibus emigrantis bonis, tam in territorio, quam extra illud sitis, mobilibus et immobilibus, corporalibus et incorporalibus praestanda est a). Neque ergo illud emigrantem a gabellae praestatione liberaturum arbitror, si quis bona sua in territorio vel civitate deserenda relinquens, ea tanquam civis possidere vellet, licet alias reditus fructusque ad illum extra territorium morantem, mittendi sint. Prima enim certe census emigrationis introducti olim fuit, hodieque

x) In principatu Anhaltino illud obtinet, ut qui in aliam ejusdem territorii praefecturam domicilium transferant, vicefimam bonorum partem relinquunt Zepper ad ordinat. Politiae Anhalt. ad art. 18. p. 196.

z) Thomasius l. c. §. 37. Beck l. c. c. 5. obl. 3. et Langius ad h. l. Mevius p. 7. de c. 365.

a) Cocceji in diss. cit. §. 13. Lange ad Beck y 1.

que manet causa, ut onere hoc imposito frequentius civium emigrationes, et ex his necessario fluentia danna impediatur. Si itaque jam rationes ex ipsa natura resultantes perpenderit, facile invenies, de personis pro modo bonorum non de bonis exportatis censum deberi. Civis enim opulentia, quum quovis modo vario modo ad concives emolumentum aliquid fluxu civisque locupletis discessu commercium interminuatur, atque bonorum reditus, qui per civitatem vel territorium olim dispergebantur, foris mitterentur sint; male profecto utilitati reipublicae prospere fuisse mihi videretur, si eo saltem casu, quo alicui bona sua vendere, pretiumque inde redactum secum exportatorum transferre in animo esset, census hic exigenda tur b). Neque minus ea bona oneri huic abnoxia judicanda esse, quae emigrans in alio territorio possidenda eadem exposita rei ratio postulat. Ratio enim impediduae emigrationis et continendarum in republica factarum hoc casu similiter obtinere videtur. Sed quae incerta haec sint inter lectos, quamque parum constantia, diversissimae de iisdem casibus latae sententiam nimis saepe probant.

§. 14.

In immunitatibus ab hoc censu recensendis primis cavendum, ne DD variis privilegiorum figuris fidem tribuamus, neque ea privilegia, quae illi lege expressa generali haud circumscripti, mira quadam liberalitate concedunt, vera censeamus. Duo ver-

b) cf. quae deducuntur apud Lange ad Beck, l. c. 7. c.

genera immunitatum ab hoc onere deprehenduntur, nempe vel bona ipsa, vel dominorum intuitu a gabelis libera sunt. Personae itaque hae plerumque immunitate illa gaudent; scilicet I) Clerici et apud nos ecclesiarum ministri, cum eorum viduis et liberis c) quippe quia plerisque publicis exactionibus eximuntur, II) Professores cum viduis et liberis secundum plerumque academiarum privilegia d) III) Consilarii principis territorialis, et plerumque omnes ejusdem officiales, IV) etiam summorum S. R. I. tribunalium assessores e) Verum an quis privilegio, ut quidam volunt f) Caesareo, a censu emigrationis, eximi possit, vix refellendum esse, mihi videtur, quum legibus nostris omnia privilegia, contra jus tertii a Caesare impetrata, invalida declarentur g).

Ad bona, quae plerumque ab onere illo libera sunt referuntur 1) Dos et omnia bona nuptialia h). 2) Mercedis famulorum, quae emigrantibus

c) Leyser Sp. 431. med. 2. Beck l. c. c. 6. obf. 4. Cocceji c. 1 §. 12. Thomafius l. c. §. 43. Simon c. l. c. 4. thef. 2.

d) Vide Thomafium l. c. §. 44. Leyfer sp. 431. mod. 4 aliosque complures.

e) Ordinatio Polit. Magdeb. §6. §. 8. De summorum imperii judiciorum membris vid Beck l. c. c. 4. Obf. 3. cf. tamen privilegium Maximiliani I. civitati Augustensi A. 1506. concessum ap Lünig N. N. p. 13. p. 117.

f) Quod declarat Beck l. c. c. 6. obf. c. 13. afferens praedictum Lynckeri Cent. V. dec. 14. 79.

g) Capit. Caesarea de A. 1658. art. XV. §. 1. et 5.

h) Determinatum hoc in Ord. Pol. Magdeb. c. 10. quod tamen postea ita restrictum, ut illa bona immunitatum

grantibus absque onere secum transferre, legibus
tribusque permillum est.

§. 15.

Quantitas census emigrationis pro cujuslibet
ritorii constitutione diversissima est. Saepius namque
non certa aliqua bonorum pars, verum aliqua
etiam plurium annorum tributa ab emigrantibus
bonis solvenda erant. Censu hoc demum in terris
introducuto usu venit, ut certa aliqua, vel tertia i)
quarta vel quinta vel decima k), vel denique quina
cima l), aut vicecima m) pars bonorum praefata

tum essent, donec, parentibus mortuis, collationem
turam portionis hereditariae induerent. Ordin.
Palatina tit. 7. Idem obtinet in Austria decreto Rudolphi
de a 1597. Ita quoque in Hassia praescriptum, in
vicini reciprocum observent, moribus Sueviae idem
vatur. In Bavaria tamen et Holsatia contrarium
cetur Beck l. c. obf. 14; de Holsatia testatur Schra
c. p. 171. not. n).

j) Artic. judicii legit. Luneburg cap. 15. ap. Pafend
2. app. p. 197. In principatu Halberstadiensis eadem
titas definita, quae tamen restricta est edicto Elect
de A. 1685.

k) Usitatissima est decima pars. Inde jus detractus juris
cinationis nomine nonnunquam venit. Thomafius
§. 17. Coceji l. c. §. Beck l. c. 2. obf. 1.

l) Haec in Marchia Brandenburgica in usu fuisse testatur
Thomafius §. 17 Beck c. 2. obf. 1.

m) Haec obtinet Stat. vrb. Wafungen: Ein jeßtycher

libet. Determinatae vero in singulis territoriis quantitates, tunc exceptionem admittere solent, si in alia provincia, in quam emigrans domicilium translaturus est, major gabella exigitur, quam plerisque legibus territorio quantitatis reseruetur.

Quae quidem gabella ita detrahitur, ut inventario bonis, injurato tantum nisi specialis suspitionis causa adsit, confecto, bona secundum aestimationem praesentem taxentur, vel si ipsa illa ab emigrantibus vendantur, pars determinata pretii ad superiorem, cui census ille competit, redundet.

§. 16.

Remedia juris, quae contra eos, qui censum hunc praestare reculant, dantur, vel ordinaria sunt et ad declarationem juris detractus competentis, vel extraordinaria, et ad censum emigrationis in certo casu conpendendum tendunt. Primo quidem casu agitur vel conditione ex statuto, privilegio vel moribus vel actione confessaria utili; aut denique si superior, qui hoc jus sibi competere affirmat, jure fisci praeditus est, actione hypothecaria. Probatio juris hujus absolvi-
1) probata vel allegata superioritate territoriali o) ad

get, so — wo anders hinzieht, der soll von 100,5 Gulden zu Abschied geben ap. Kreyßig l. c. t. I. p. 413. Stat. urb. Themar. art. 44. ap. Eundem. t. 4. p. 265.

2) Struben Nebenstunden p. 3. nr. 18. et in primis praedictum ab eo allatum.

3) Cramer Nebenstunden p. VI. nr. 1. §. 4. seqq.

ad effectum saltem retorsionis, si emigrans in aliam provinciam discedere vellet, in qua census ille probandus esset; vel 2) statuto, privilegiove productione Electorionum, si in illa provincia censu non probandus esset; vel 3) probato longo exercitio p). Altero denique modo si bona civis emigraturi tuto arrestari possunt, in quantum si quis contra tale arrestum mandatum extraxerit, per exceptionem conventionis, vel debiti confessionis rursus elidi possit q). Si vero suspicio contra aliquem est, ne forte bonis ablatiis clam migraret, ad juramentum purgatorium compelli r) potest, vel si quis ablatiis translatis bonis jam effugit, in foro competente de tali actum censum persequi, jura suadent,

§. 17.

Incipit in fine commentationis nostrae de privilegio mentionem facere, quibus inter territoria provifum ut vel nulla, vel minor aliqua exigeretur gabella. In primis enim statutis census emigrationis ab iis prohibitus est, qui in aliud territorium abirent, in quo census ille insolitus esset, aut major, quam in altero territorio in usu esset s). In primis vero principes libertatis

p) Per transactiones tamen cum emigrantibus in iis locis probatur, quia 1) qui transigit nihil plane fatetur, tantum jus adversarii se in dubium vocare asserit 2) observantiam introducendam similitudo actuum respicitur; qui autem transegerunt, nunquam similiter id fecerunt, quod monet Leyser Sp. 430. med. 1.

q) Rec. I. de A. 1594. §. 82.

r) Lange ad Beck l. c. 9. obs. 5. Leyser. sp. 432. med.

s) Exempla sunt in Ordinatio Polit. Magdeburg. c. 56. Stat. Lauenburg. art. 2.

civium faventes, juris detractus exercitium pactis circumscripti curarunt. Sic Regis Magnae Britanniae et Electoris Hannoverani clementia effectum est, ut ratione Electoratus Brunswico Luneburgensis, omniumque cum hoc junctarum provinciarum, jus detractus vel in totum tolleretur, vel saltem ad minorem quantitatem gabella redigeretur t). Sapientia quoque regum Borussiae in eo fuit, ut juris illius rigidum nunquam exercitium vel plane fisteretur, vel mitiori norma restringeretur u). Voluerunt scilicet principes illi, ut Germanica gens libera esset, ut sicut nomen libertatis conservatum, ita quoque rem ipsam haberemus, ut denique sicut illi Germanicae libertatis fautores, ita quoque subditi Germanicarum virtutum, inter ipsam libertatem natarum, constantes essemus cultores.

t) Vid Leyser Sp. 430. med. 9.

u) ct. Thomafius l. c. §. 20. seq. Leyser sp. 430. med. 9.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

IN
JU
SUCC
IN FE
TURIS
FAMIL
AD
ERUDI
OTT
TYP
9. 227.

Göttingen, Diss., 1788-89

56.

6
RN. HENR. OELRICHS

HANNOVERANI
DE EO

1788, 6

QVOD IVSTVM
EST CIRCA

MIGRATIONEM
CIVIVM GERMANIAE
COMMENTATIO

QVAE

IN CONCERTATIONE CIVIVM
ACADEMIAE

GEORGIAE AVGVSTAE

IV IVNII MDCCLXXXVIII

AB

OLYTO ICTORVM ORDINE

AD PRAEMIUM ACCESSISSE,

PRONVNCIATA EST.

in patriae fines et dulcia loquimur arva,
VIRG.

H A L A E

FRIDER. WILHELMI HVNDTII.

